

אמר לחו לא צריכיתו. למעקר שלחן. דשבת היא קבעה אנפשה. ממילא ודי לכם בפריסת מפה. והריא"ף ז"ל פירש בענין אחר כדכתיב בהלכות, ואמר הואיל וספק חשכה הוא פריסו מפה וקדישו. אבל הר"ז ז"ל פירש דאדרבה קאמר להו דלא צריכי לפריסת מפה עד שיקדש היום בודאי ולא בספק, דהכי נמי אשכחן דאינה קובעת למעשר לגמרי עד שחשכה ודאי, צאת הככבים, דתנן⁹⁸) היה אוכל מן האשכול ונכנס מן הגג לחצר ר' אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור. חשכה לילי שבת ר' אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור. אלמא אין השבת קובעת למעשר עד שתחשך לגמרי, וכי⁹⁹) אין צריך לפרוס מפה ולקדש עד שתחשך לגמרי.

רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא. פי' לא היו מקפידין שלא לשתות מים במוצאי שבת קודם הבדלה. והני מילי קודם הבדלה, אבל קודם קדוש איכא קפידא ואסור.

ומי שלא קדש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה. מפרש בגמרא¹⁰⁰) עד יום שלישי דנקרא אפוקי שבתא לענין גיטין.

[דף קו.] אבל לא על האור. פי' משעבר ליל מוצאי השבת כשהוא מבדיל לתשלומין אינו מברך על האור, דאין מברכין על האור אלא במוצאי שבת ובמוצאי ימים טובים. ויש תימה בזה אמאי יהנה מן הנר בלא ברכה בכל לילה, וכי מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף יותר¹⁰¹). דאכתי כשבירך עליו במוצאי שבת שוב אינו זקוק לברך בכל השבוע, שכולה הנאה אחת היא, הואיל ולא היה להנאה הפסק מפני האיסור כמו (השבת) [בשבת] וביום הכפורים. אבל עכשו זה שלא בירך במוצאי שבת אמאי לא יברך עוד בכל אותו שבוע. וכי תימא שברכת האור לא נתקנה על ההנאה שלא תיקנו אלא על הנכנסת בגוף, כגון הטעם והריח, אבל על הנאת האור והנאת קול אף על פי שהיא הנאה לא תיקנו עליה ברכה. וזה שמברכין על האור במוצאי שבת אינו אלא מפני שנברא במוצאי שבת. זה אינו, דאם כן אמאי מברכין עליו במוצאי יום הכפורים¹⁰²). אלא ודאי ברכת הנאה היא, והדר קושיין לדוכתיה. לפיכך יש לומר שלא אמרו חכמים אבל לא על האור אלא בזמן שבירך עליו במוצאי שבת בלא כוס כשראה אור¹⁰³). שכן ראוי לעשות, אלא שנהגו לסדרן על הכוס כדי שלא ישכח, ולפיכך כשחל

ב א ר מ ש ה

98) תרומות פ"ח מ"ג.

99) צ"ל וכן.

100) לקמן קו.

101) ברכות נא.

102) לעיל נד.

103) חידוש גדול הוא זה, והביאו הארחות חיים בה' הבדלה אות כב בשם

ה"ר דוד ב"ר לוי. אבל דעת כל הפוסקים שאינו מברך כלל על הנר אלא בליל מו"ש שהוא זמן בריאתו, וכן פסק בשו"ע או"ח סימן רצט סעיף ו.

תשעה באב במוצאי שבת שאין שם כוס מברכין על האור כשמשמשין לאורו, דהיינו כשרוצה לקרות במגלת איכה. וכן כתב הרב ר' אברהם בר' דוד ז"ל. וכן נמי כשמבדיל כל השבת אחר מוצאי שבת אינו מברך על הבשמים, דאזלא לה טעמא דנשמה יתירה.

[דף קז.] שמע מינה תלת. פי' מדאמימר. שמע מינה שאסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל. פי' כיון דבת טות. כלומר שלן בלילה בצום ובלא טעימה כלל. ושמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. דודאי הוא כבר הבדיל בתפלה. ושמע מינה מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך וכו'. ואנן נמי מצינן למימר שמע מינה דאין מבדילין על הפת¹⁰⁴, שאם היו מבדילין על הפת ליבדיל אמימר עליו. ואף על פי שמקדשין על הפת, התם הוא דעיקר קידושא על סעודה הוא, שאין קדוש אלא במקום סעודה ודין הוא שיקדשו נמי על מה שהוא עיקר שהוא הפת, אבל הבדלה לא תקנוה כלל על סעודה אלא על הכוס, כדאמרין התם¹⁰⁵ העשירו קבעוה על הכוס. ואמרי רבוותא נמי גבי הא דאמימר דבת טות כי לא הוה ליה חמרא משום דאסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל, הני מילי כשדעתו שימצא למחר יין שיבדיל עליו, או שכר אם הוא חמר מדינה, אבל אם יודע שלא יזדמן לו למחר לא יין ולא שכר אין חייב להתענות עד שימצא¹⁰⁶, רבינו אפרים ז"ל.

[דף קו.] זכור את יום השבת זכרהו על היין. פי' דאשכחן זכירה גבי יין, שנאמר¹⁰⁷ זכרו כיין לבנון. ביום מאי אמר בורא פרי הגפן. והא [ד]אמר בגמרא¹⁰⁸ שבת ויום טוב אין בהן קדושה על הכוס, מטבע של קדוש ארוכה קאמר. וכתב הר"ם¹⁰⁹ ז"ל דאף קדוש זה של יום אינו אלא במקום סעודה. וכן נמי אין לטעום כלום עד שיקדש. וכתב נמי¹¹⁰ שבכל שלש סעודות צריך לחם משנה. ועוד כתב¹¹¹ שאף סעודת המנחה צריך לקבוע על היין. איפשר שרצה בזה שצריך קדושא רבה. ויש אומרי' שלא כיון הרב על קדוש אלא שצריך לקבעה על היין. ליקדוש מר קידושא רבה. יש שאומרי' דלפי שהוא קטן קרי ליה קידושא רבה, כמו שקורין לסומא סגי נהור. ויש אומרי' לפי שברכה

ב א ר מ ש ה

104) וכ"פ השו"ע או"ח סימן רצו סעיף ב. וכ"כ הסור בשם רב עמרם והתוס'. והביא הגר"א ראייה לדבריהם מהא דאמימר דבת טות. ר"ל דודאי היה להם פת, ואעפ"כ לא בירך עליו. אמנם בספר הבתים כ"י כתב בשם בעל העיטור שמבדילין על הפת. ואולי יעמיד הא דאמימר בחביבא ליה חמרא.

105) ברכות לג.

106) אפשר לומר דמיירי אפילו כשודאי ימצא ביום ב'. וכן כ' בס' הבתים כ"י בשם קצת מן הגאונים שאם לא ימצא יין או שכר למחר א"צ להתענות עד שימצא יין, אפילו היה בטוח שימצא יין. עכ"ל.

107) הושע יד.

108) לעיל קה.

109) רמב"ם פכ"ט מה' שבת הי"י.

110) פ"ל הי"ט.

כשנכנס יום טוב הנפש היא שמחה ונהנית משמחת יום טוב^(*). והרי הוא לה במקום בשמים.

בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים זהבדלה. מפרש לה בברכות^(**) במי שאין לו אלא כוס אחד שמניחו לאחר המזון ומשלשן כולן אחריו. ושם כתבנו^(**) במאי פליגי בית שמאי ובית הלל בנר ובשמים, דלביית שמאי ראוי להקדים ברכתו, דמיד נהנה מן האור, ועוד דהנאת הראות צורך גדול לגוף קרוב להנאת חוש הטעם יותר מהנאת הריח, ולכך ראוי להקדים ברכת הנאתו^(**). ולבית הלל הנאת הריח הוא יותר מתדמה להנאת הטעם, שנכנס לגוף כמותו, הילכך ראוי להקדימו.

[דף קג:] אמרימר אמר אנא נמלך אנא. כלומר כששתיתי הכוס הראשון סילקתי את דעתי מלשתות עוד במסבה זו. ולפיכך כשנמלכתי ושתיתי עוד הוצרכתי לחזור ולברך, וכן לכל כוס וכוס. כיון דאמריתו חבו וניברין איתסר לכו למישתי. פירש רש"י^(**) ז"ל עד אחר ברכת המזון. והרי"ף ז"ל פירש בלא בורא פרי הגפן. והראב"ד ז"ל כתב דלא מסתברא הכי דאם כן אמאי אמר להו איתסר לכו למישתי, והא לא ידע אי דעתייהו לברוכי בורא פרי הגפן או לא. והרב בעל השלמה ז"ל כתב דמסתברא כדעת הרי"ף ז"ל מדקא מייתי ממר זוטרא דברין אכסא קמא ואכסא דברכתא^(**) מעובדא דתלמידי דרב. ובהנהו^(**) שהגיה הראב"ד ז"ל על הר"ם ז"ל דלענין אכילה לא הויא הפסקה אלא במים אחרונים או בשינה. ויש שכתבו דהבו וניברין דלא הויא הפסקה [היינו] דלא הדר שתי אלא בבורא פרי הגפן, ונטילת ידים הויא הפסקה לגמרי דאפילו בבורא פרי הגפן אסור עד שיברך ברכת המזון^(**). [דף קד.] הילכך יום טוב [שחל להיות] אחר השבת בעי למימר פמוך לחתימה בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הברלת משום דחתימה בין קודש לקודש. ויש אומרים^(**) שאין ראוי לומר

ב א ר מ ש ה

(81) עיין תוד"ה רב.

(82) ברכות נב.

(83) מכאן שחבר רבינו פירוש לה' ברכות של הרי"ף.

(84) מכאן שברכת בורא מאורי האש היא ברכת הנהנין. וכ"כ רבינו לקמן קו. ד"ה אבל לא על האור והביא ראיה ממה שמברכין עליו במוצאי יו"כ. ולפי"ז אם יצא אינו מוציא. וכן מצאתי בספר הבתים כ"י שכתב וז"ל: יש מן הגדולים שכתב שברכת הנר היא כברכת הנהנין ולפיכך אם יצא אינו מוציא את אחרים. עכ"ל. אבל הרמב"ן כתב בר"פ אלו דברים בברכות דברכת האור אינה ברכת הנהנין, שלא תקנו חז"ל ברכות בהנאות שאינן נכנסות לגוף, וכ"ש באור שאינו נוגע בגוף כלל. אלא ברכת השבח היא כמו שאר ברכות שבפרק הרואה. עכ"ל הרמב"ן.

(85) רש"י ד"ה כיון. וכ"כ בתוד"ה כשהן בשם רשב"ם ור"ח, וכן דעת התוס' שם.

(86) תיבות ואכסא דברכתא ליתנהו בכ"י ב'.

(87) צ"ל: ובהגהות שהגיה הראב"ד. והוא בפ"ד מה' ברכות ה"ז בהשגות הראב"ד.

(88) וכ"פ בשו"ע א"ח ר"ס קעט. ועיין שם בט"ז שדחה דברי המחבר. אבל

הגרי"א הביא תר"י שכתבו כדברי המחבר.

(88*) עיין פסחים קד. תוד"ה בעי.